

תוכן הענינים

1	תמצית הענינים
18	הקדמה
א	פרק א ענין הברכה ומהותה
ט	פרק ב כוונת פירוש המילות
כ	פרק ג פירוש אדנות שהוא אדון הכל
לב	פרק ד כוונת שם אדנות כשכתוב שם יהו"ה
לט	פרק ה היה הוה ויהיה בק"ש מחולק לג' השמות
מח	פרק ו היה הוה ויהיה או הוה היה ויהיה
עא	פרק ז ראיות הגר"א דצריך לכוין רק אדון הכל
עט	פרק ח פירוש כתיבת שם יהו"ה לדעת הגר"א
פד	פרק ט רמיזת היה הוה ויהיה בשם יהו"ה
צב	פרק י לכוין שהוא ברוך
צד	פרק יא יהו"ה מידת הרחמים, אלהי"ם מידת הדין
צז	פרק יב מספר שמות ה' שנזכר בתנ"ך
קג	פרק יג ביאור שם אלהי"ם תרגומו וכוונתו
קיח	פרק יד חילוק בין שם א"ל לשם אלהי"ם
קכד	פרק טו היכן שם ה' באדני"ו והיכן ביהו"ה
קל	פרק טז שמות בתפילה ביהו"ה או באדני"ו
קצח	פרק יז כוונה רק בברכות או בכל מקום
ריג	פרק יח כוונה בהזכרת השם או לפניה או לאחריה
רכא	פרק יט אופן קריאת שם יהו"ה ואדנות
רכח	פרק כ טעם לכתיבת שם השם - ה' או יי
רלב	פרק כא בענין כוונת השילוב
רנא	פרק כב נשיאת עינים למעלה בהזכרת השם
רנג	פרק כג גדול העונה אמין יותר מן המברך
רסא	פרק כד בענין תנאי בכוונת השמות
רפ	פרק כה קריאת שמות ה' בשעת הלימוד
דש	נספחים

תמצית הענינים

יבואר כאן תמצית הענינים שנתבארו בספר זה, והרוצה לעיין יראה דבר דבור על אופן ממקור כל הלכה עם הוכחות לכל הנ"ל עם לשונות הפוסקים להקל על המעיין.

פרק א. ענין הברכה ומהותה

מביא מדברי הראשונים והפוסקים לבאר דאין הברכות ח"ו צורך גבוה אלא צורך הדיוט, ואין אנו מברכים לקב"ה, דאף אם יברכוהו כל היום וכל הלילה לא יתרבה בכך מאומה. אלא דענין הברכה היא שהכל יברכו ויודו שהוא מבורך דהיינו שממנו כל הברכות, ולהעיד שהוא יתעלה ממציא מזון לכל ברואיו, ומי שאינו מברך גוזל ממנו ההשגחה ומוסר הנהגת השפלים לכוכבים ומזלות.

מביא ביאור האבודרהם על אלו פסוקים נסמך נוסח הברכה.

מביא כמה טעמים מדוע יש בברכה לשון נגלה ולשון נסתר.

א. ביאור הרשב"א דאף שאנו יודעים שהוא מפורסם אך מהותו נסתרת.

ב. ביאור הריב"א דהקב"ה נגלה מצד מעשיו ונסתר מצד אלהותו.

ג. ביאור אבן הירחי שבתחלה מזכיר שמו שעומד לנגדו, ולאחר מכן אומר שהוא מלך העולם שאינו עומד לנגדו הוא קדשנו וכו'.

ד. ביאור התולעת יעקב שהוא כנגד שני עולמות.

ה. ביאור מערכת האלהות דבתחלה אומרים לשון נוכח דמדבר עם המלך עצמו, אך כשמזכירים חסדיו אומרים לשון נסתר לכבודו.

פרק ב. כוונת פירוש המילות

מביא דברי הגר"א שכתב מקור לכוין פירוש המילות מהא דאיתא בגמרא שלא יזרוק ברכה מפיו, ומביא שאר פירושים מהראשונים בביאור מימרא זו.

מביא ליזהר שלא לדלג שום תיבה ולהתפלל כמונה מעות, וכן ללמוד פירוש המילות מכל התפילות.

מביא דברי רע"א שהביא מספר חסידים דאם אחד מספר מחסדי ה' שעשה לו ומזכיר בתחילה שם השם אין להפסיקו בדברים דנמצא שהזכיר שם שמים בחינם, אבל אם רוצה לקלל אדם והתחיל בשם השם מצוה להפסיקו שלא יחטא, והמשנ"ב הביא דבריו בב' מקומות.

מביא דברי הירושלמי לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אם אמר ברכה לבטלה ולשון הרמב"ם דמשמע מדבריהם דחשיב כאילו לא הוציא שם שמים לבטלה, כיון דהופך לשון הברכה בשם לשבח, ושכן ביאר הפנים מאירות.

ומביא דמלשון הראשונים נראה קצת דלא ס"ל הכי אלא דהוא רק תיקון קצת על מה שהוציא שם שמים לבטלה.

ומביא דברי רבינו יונה והרא"ש דכתבו דאם נזכר אחר שאמר ברוך אתה ה' יאמר למדני חקיק שניראה כקורא פסוק ובכהאי גוונא לכולי עלמא לא חשיב שהוציא שם שמים לבטלה, ושכן מדויק לשון השו"ע.

ומביא חידוש הצ"ח והמאמר מרדכי והחיי אדם דגם אחר שאומר ברוך אתה ה' אלוהי, אם לא סיים התיבה ולא אמר נו, יסיים ישראל אבינו מעולם ועד עולם ואף שאינו פסוק שלם כיון דהוא ענין

אחד אין בזה משום כל פסוק דלא פסקיה משה, אך לחומרא יאמר נמי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

ומביא דברי המשנ"ב דלגבי למדני חקיק כתב דשרי לומר באמצע שמו"ע, ולגבי אמירת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בין ברכה לאכילה כתב המשנ"ב דהוי הפסק וצריך לחזור ולברך. ולגבי אמירת ברוך הוא וברוך שמו היכא דהוא שומע כעונה כתב המשנ"ב דאין לאומרו, אך בדיעבד אין להחמיר כמו שעונה אמן. וחילוק זה מבואר על פי הנ"ל דלמדני חקיק כיון דהוא תיקון דלא ליהוי ברכה לבטלה שרי, משא"כ ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד דהוא תיקון קצת לא יאמר בתוך שמונה עשרה.

פרק ג. פירוש אדנות שהוא אדון הכל

מביא דברי השו"ע מה יש לכוין בשמות הקודש, ומקור מדברי הגמרא דשם שנכתב ביהו"ה יש לקראו באדנ".

ומביא מקור הגר"א דשם אדנות נלמד מאברהם אבינו. ומקשה דלכאורה לא נתבאר שם אלא שהוא אדון ולא אדון הכל. וכן מקשה מפירוש הרב שמואל בן חפני שביאר דאדנות פירושו אדון לי.

ומביא ביאור האחרונים דאין ביאור הגמרא כפשוטו שקראו אדון, אלא

דאברהם קראו אדון במשמעותו שהוא אדון הכל. ומיישב בזה מה שהקשו מדברי המדרש דאיתא דאדם הראשון כבר קראו לקב"ה אדון.

ועוד מיישב דהראיה מאברהם אבינו היא, שלא נפרש דשם אדנות הוא מלשון אדן מעין האדנים שבמשכן דהיינו דהקב"ה מחזיק את העולם.

פרק ד. כוונת שם אדנות כשכתוב שם יהו"ה

מביא דעת הטור והשו"ע דבברכות צריך לכוין שניהם, ומאידך דעת הגר"א דאין צריך לכוין רק אדון הכל.

ומביא דעת הר"מ נגד דבפסוק ראשון דקריאת שמע צריך לכוין שניהם, ושכן מבואר במשנ"ב.

ומוכיח דדעת רבינו יונה דבפסוק ראשון דקריאת שמע אין צריך לכוין אדון הכל, על פי דברי הארחות חיים שלא הביא כלל כוונת אדון הכל.

ומביא דאין להוכיח מספר שערי העבודה שכתב לכוין שניהם כיון שאין מוכרח שזהו הביאור בדבריו. וכן שיש פקפוק גדול אם ספר זה הוא מרבינו יונה.

וכן מוכיח דאין צריך לכוין בפסוק ראשון דקריאת שמע אדון הכל, מהא דהראב"ה

ורבינו בחיי והרוקח והמהרי"ל לא הזכירו דבר זה כלל.

פרק ה. היה הוה ויהיה בק"ש מחולק לג' שמות

מביא כמה נוסחאות קשות בדברי רבינו יונה דמשום הכי שינו המדפיסים בדבריו.

ומביא דלכאורה שינוי הגר"א שכתב ב' שמות ולא ג' שמות כמבואר ברבינו יונה משום דקשה שיכוין היה הוה ויהיה בתיבת אלוקינו.

ומבאר הנוסחאות הקשות שבדברי רבינו יונה ומפרש דאין כוונת רבינו יונה שמכוין בכל שם לחוד היה הוה ויהיה, אלא דכוונה זו מחולקת לג' השמות דהיינו - בשם ה' הראשון מכין היה, ובאלוקינו מכין הוה, ובשם ה' השני מכין יהיה. ומביא שכן פירשו הרוקח ורבינו בחיי והמהרי"ל והראב"ה.

ומביא גירסת הגר"א בכת"י שגרס כמבואר ברבינו יונה ג' שמות ולא ב' שמות כנדפס בשם הגר"א, ומוכיח דגם דעת הגר"א לחלק כוונת היה הוה ויהיה לג' השמות, ומוכיח כן מדברי הגר"א במה שחלק על השו"ע בפירוש שם הוי"ה. ומביא עוד ראיה ממקום אחר דמבואר כן בדברי הגר"א.

ומבאר דאף לדעת השו"ע יש לכון כן **מאריך** בביאור הראיות ע"פ כללי הדקדוק. בק"ש.

פרק ו. היה הוה ויהיה או הוה היה ויהיה

מביא חילופי גירסאות ברבינו יונה אם הסדר הוא "היה הוה ויהיה" או "הוה היה ויהיה".

ומביא כמה מקומות דמקדימים ההוה כגון בפסקת ה' מלך. ומאידך מקומות שמקדימים היה כגון בפיוט אדון עולם.

וכן מביא מחלוקת הפוסקים לגבי ברכת המזון בג' הטבות וג' גמולות, אם מקדימים ההוה לעבר או העבר להוה.

ומביא בארוכה ביאורי הראשונים והאחרונים כיצד הסדר הנכון ומה יש להקדים כל אחד לפי שיטתו, וכן שיטות אחרות דיש גם סדר אחר. ומבאר דבקריאת שמע לכולי עלמא הסדר הוא היה הוה ויהיה.

פרק ז. ראיות הגר"א דצריך לכון רק אדון הכל

מביא ראיות הגר"א דגם במקום שנכתב שם ה' ביהו"ה יש לכון רק כוונת הקריאה דהיינו אדון הכל.

ומביא קושית האחרונים על הגר"א דאין להביא ראיה מכללי הדקדוק מכיון שנועדו להקל על הקריאה, ואף אם העיקר היה כתיבה, עדין בקריאה היה צריך לינקד כקריאה להקל על המבטא.

ומיישב דאף על פי כן דעת הגר"א דהיה צריך לינקד כתיבה והיו צריכים לקראו כקריאה, וכמו שבכתיבה נכתב ביהו"ה וקוראים באדנ"י.

וכן מיישב דקא משמע לן דאין לקרוא שם אדנ"י בניקוד שם יהו"ה.

מביא ממעשה רב דכתב נמי דאין לכון בכל השמות רק אדון הכל. ומעיר מדוע לא הזכיר כוונת אלקים וכן שלא הזכיר דבקריאת שמע יש לכון היה הוה ויהיה.

פרק ח. פירוש כתיבת שם יהו"ה לדעת הגר"א

מביא דברי הגר"א שכתב דגם אם רוצה לחשוב פירוש כתיבתו של שם הוי"ה אין פירושו היה הוה ויהיה אלא נמצא קיים. ומביא דכעין זה פירש הגר"א בעוד מקומות.

ומביא הוכחת הגר"א מהכתוב שם אשתו חוה שפירשו המפרשים ד' מתחלף בו' והיינו חיה, ומבאר דכוונת הגר"א דכלפי הקב"ה הכל הוא בהוה, וכל חלוקת הזמנים הוא רק ביחס לברואים.

ומקשה דאף אם נחליף הו' בי' הלא הוא במשמע לשון עתיד, וכן דהגר"א עצמו בדיבור שלאחר מכן מביא ענין היה הוה ויהיה.

ומבאר דכוונת הגר"א דכיון דאין קוראים ככתיבתו, אם כן אין לפרשו לפי ערך הברואים אלא כלפי הקב"ה ואצלו הכל הוא בהוה. ומביא דכעין זה ביארו הלשם ונפש החיים.

פרק ט. רמזות היה הוה ויהיה בשם יהו"ה

מביא י"ב ביאורים מדברי הפוסקים היכן נרמז היה הוה ויהיה בשם יהו"ה.

א. ביאור הגר"א דבהיה והוה ויהיה יש ג' פעמים שם הוי"ה. וכן דהניקוד דהיה הוה יהיה הוא כניקוד מלך מלך ימלך שהם נקודים בסדר הוה היה ויהיה. ומבאר מדוע פעמים הסדר הוא היה הוה ויהיה ופעמים הוה היה ויהיה.

ב. ביאור התוס' יו"ט והמגן אברהם דשורש השם היא י' במקום ו'.

וכשתחליף ו' בי' הרי יהיה, וכשתסיר י' העתיד הרי היה, וכן הוה כי היה בחולם ענינו כמו הוה.

ג. ביאור הפמ"ג בדרך ר"ת דה' רומז יהיה וב' ההין רומז היה הוה והו' אינו רומז.

ד. ביאור אוצר נחמד על פי דברי הפילוסופים שכל שאין לו ראשית אין לו תכלית, ואחר שנרמז שהוא היה ממילא נרמז שהוא יהיה, וההוה מורה על השגחה פרטית.

מביא לשון העץ חיים שכתב דשם הוי"ה מורה גם כן שהיה הוה ויהיה, ומביא כמה ביאורים בדבריו.

ה. ביאור הדברי שלום דהיה והוה רמוז בשם הוי"ה, ויהיה הוא רמז לעתיד לבא שלא יהיה השם יהו"ה אלא יהי"ה.

ו. ועוד ביאר הדברי שלום דכיון דשם אדנות הוא לבוש אל הוי"ה ושם אדנ"י עם הכולל גימטריא היה הוה יהיה.

ז. ביאור השמן ששון דשם הוי"ה במילוי יודין גימטריא היה הוה ויהיה.

ח. ביאור הבית לחם יהודה דאות ו' מתחלף בי' באותיות אהו"י.

ט. ביאור נוסף מהבית לחם יהודה דאם תנקד אות ו' בסגול משמעו לעתיד.

י. הכרם שלמה הביא ישוב הרימ"א דיהיה רמוז בהא דהוי"ה הם אותיות ויה"ה לשון עתיד.

י"א. עוד הביא הכרם שלמה ישוב הבגדי ישע דשם יהו"ה הוא נוטריקון [ר"ת] יהיה הוה היה.

י"ב. ישוב הכרם שלמה עצמו דכשתקח מילת היה משם יהו"ה ישאר אות ו', וכשתקח מילת הוה משם יהו"ה ישאר אות י' ותשלימם להיה וממילא נרמז היה הוה ויהיה, אמנם כתב דלא כיון הרב ז"ל לומר דהיה הוה ויהיה נרמז בשם הוי"ה עיין שם.

פרק י. לכין שהוא ברוך

מביא דברי הלבוש שכתב לכין בשם שהוא ברוך, ומקשה דהא אומר כן בתחילת הברכה.

ומביא ביאור החסד לאברהם דאין הכי נמי זהו כוונת הלבוש שבתחילת ברכתו כיון שהוא ברוך. ומיישב עוד דכוונת הלבוש דאף שלא בברכה יש לכין כן בתיבת השם, אך בברכה אין צריך לכפול כוונה זו.

פרק י"א. יהו"ה מידת הרחמים, אלהי"ם מידת הדין

מביא דברי הספרי דכל מקום שנאמר ה' זו מידת רחמים, וכל מקום שנאמר אלהים זו מידת הדין.

ומביא דכן הוא בכל התנ"ך דבסמוך לרחמים כתיב שם יהו"ה ולא שמות אחרים (מלבד מקומות ספורים ומבאר טעם השינוי).

ומביא דברי המדרש דמה שנזכר שם יהו"ה בסמוך לפורענות הוא משום שהרשעים הופכים מידת רחמים למידת הדין, ומה שנזכר שם אלהי"ם בסמוך לטובה הוא משום שהצדיקים הופכים מידת הדין למידת הרחמים.

ומביא דברי הרמב"ן שביאר על פי זה דמשום הכי שם י"ה ויהו"ה פעמים באים בלשון זכר ופעמים בלשון נקבה.

פרק י"ב. מספר שמות ה' שנוכר בתנ"ך

מביא דברי המבי"ט דשם הוי"ה ושם אלהי"ם נזכרו רבות בתנ"ך כל אחד יותר מאלף פעמים, ואילו שם אדנ"י נזכר רק קל"ד פעמים. וכל זה להורות דב' שמות הוי"ה ואלקים היו גם קודם הבריאה.

ומביא מדברי הראשונים בארוכה דהטעם שנזכר שם אדנ"י דווקא קל"ד פעמים, כנגד העולם שסגור מג' רוחות מזרח מערב דרום שתחילתן וסופן גימטריא קל"ד.

ומביא מדברי החזקוני שכתב דכל אותיות הא' ב' יחד עולה לאלף וחמש מאות ומתחלק חמש מאות לכל רוח.

ומקשה דהרי כל אותיות הא' ב' עולה לאלף וארבע מאות ותשעים וחמש. ומביא ביאורי המדרש והפענח רזא כיצד משלימים עוד חמש. ומבאר דמונים רק שם אדני שנזכר שלא בסמיכות לשם אחר.

מביא ביאור המהר"ל טעם שבפסוק "פעלת יהו"ה מקדש אדנ"י" הראשון בשם הוי"ה והשני בשם אדנות.

פרק י"ג. ביאור שם אלה"ם תרגומו
וכוזנתו

מביא ביאורי רש"י בכמה מקומות דשם אלה"ם פירושו דיין, שר ושופט ושליט על כל, והוא לשון שררה ורבנות והטלת מרות.

מביא דברי הטור שבשם אלה"ם יכוין תקיף אמיץ אשר לו היכולת בעליונים ובתחתונים, ומביא דברי השו"ע שפירש

דיכוין תקיף בעל היכולת ובעל הכוחות כולם.

ומבאר דהשו"ע לא חלק על הטור אלא כתב דבריו בקצרה והוסיף גם ביאור "בעל הכוחות כולם" כדי לבאר בזה מדוע שם זה הוא בלשון רבים, ותמה על האחרונים מדוע חזרו ופירשו כדברי הטור ולא כשו"ע.

מביא בארוכה דברי הראשונים לבאר מהו בעל הכוחות כולם ומדוע נקרא בשם אלהים.

מביא ביאור הגר"א שהביא ראיה מהתרגום לפירוש השו"ע.

ומביא ביאור הנתינה לגר מדוע פעמים דהתרגום מתרגם שם אלקים כשם הוי"ה שהוא כדי להרחיק כל מחשבת ריבוי, משא"כ במקום שנכתב בסמוך לשם ה' דשם לא שייך לטעות.

וכן מביא ביאור ר' צדוק הכהן מלובלין משום שהוא שם משותף.

וכן ביאור ר' צדוק הכהן דההמון לא הכירו אלא שם האדנות ולהכי בתחילת התורה שינה התרגום, ואחר ששינה בתחילת התורה שינה בכל מקום. וכן מביא ביאור ר' צדוק הכהן בזה ע"פ הסוד.

מביא דברי התהלה לדוד דבמקום דכתיב הוי"ה בניקוד אלהים, יש לכוין גם פירוש קריאתו תקיף וכו' וגם פירוש כתיבתו היה

הוה ויהיה. ומבאר דלדעת הגר"א יש לכוין רק פירוש קריאתו.

מביא דיש לעיין אם יש לכוין כוונת השילוב כשכתוב שם הוי"ה בניקוד אלהים.

מביא כמה טעמים שנכתב יהו"ה בניקוד אלהים,

א. ביאור הזוהר שהוא לכלול מדת יום בלילה ומדת לילה ביום.

ב. ביאור הרוקח בספר השם דאלקים במילוי בגימטריא בא"ת ב"ש השם.

ג. ביאור הפענח רזא דאותיות הקודמות לתיבת אלהי"ם הם תכדט"ל והוא בגימטריא הרחמים יקדמו, לרמז שהקדים מידת הרחמים למידת הדין.

ד. ביאור האור חדש שהוא דן ברחמים.

מביא דברי הפוסקים אם כשקורא אלקים בתרגום שמתרגם כשם אדנות אם יש לכוין שם אדנות או שם אלקים. ומבאר דכאן גם לדעת הגר"א אפשר דיש לכוין גם כונת הכתיבה, שלא כבשם הוי"ה דאין לכוין לדעת הגר"א כיון שאין זה פירוש.

כדכתיב ואת אילי הארץ לקח, ומשמע מדבריו דשניהם משורש אחד.

ומקשה מדוע לא הביא הטור פסוקים הקודמים לזה. וכן מקשה מדוע הגמרא הוכיחה כן מפסוק זה ולא מפסוקים קודמים. ומיישב דאפשר דהתלמוד לא דקדק כל כך, והטור נמשך אחר דברי הגמרא.

ומביא דהגר"א והרדב"ז כתבו דהשו"ע לא מנה בשמות שאינם נמחקים שם אלוך שהוא נכלל באלקים, אבל מנה שם קל כיון שהוא משורש אחר שהוא לשון חוזק, ואלקים הוא ענין השגחה והנהגה.

ולכאורה מבואר דפליגי על הטור שכתב דהם משורש אחד.

ומביא פסיקתא דמבואר כדברי הטור. ומבאר דלא פליגי אלא דשם קל הוא לשון חוזק בלבד, ושם אלקים הוא גם לשון חוזק וגם ענין השגחה.

פרק ט"ו. היכן שם ה' באדנ"י והיכן ביהו"ה

מביא דעת הרב שמואל בן חפני דכשאומר שהוא אדון הנבראים נכתב בשם הוי"ה וכשאומר שהוא אדון לי נכתב בשם אדנ"י.

פרק י"ד. חילוק בין שם א"ל לשם אלהי"ם

מביא דברי הטור שכתב לכוין בשם אלהים שהוא תקיף וכו' כי אל לשון כח וחוזק

ומבאר דאף שמצינו שם הוי"ה בסמוך לאלקי ולאידך גיסא שם אדנות בסמוך לאלקיננו, היינו דפעמים יחיד או רבים מבקשים על השגחה פרטית אף שמדבר על ענין של רבים וכן להיפך.

ומביא מחלוקת הפוסקים אם שם ה' ב"ואל ה' אתחנן" הוא בהוי"ה או באדנות.

ומביא דיש שהוכיחו מדעת האריז"ל דהוא בשם הוי"ה.

ומביא דבתרגום ורבינו בחיי והריקאנטי מבואר דהוא באדנות.

ומבאר דאף לדעת האריז"ל אפשר שהוא באדנות.

וכן מבאר מנין התיבות והפסוקים שבמזמור שיר חנוכת הבית לדוד.

פרק ט"ז. שמות בתפילה ביהו"ה או באדנ"י

מביא דיש לידע בכל שם בתפילה אם יש לכתבו בשם יהו"ה או באדנות, ונפק"מ לדעת השו"ע מה לכוין. וכן דיש נפק"מ אף לדעת הגר"א.

ומבאר דיש לסמוך כל שם לפסוק הדומה לו.

ומבאר בכל השמות בתפילות ובקינות ובסליחות שאינם מפסוקים כל שם ושם כיצד יש לכתבו על פי סמיכות הפסוקים.

מבאר דבכל הברכות הוא בשם יהו"ה על פי דברי הירושלמי והתוספתא, ומוכיח כן גם מהא דבכל התנ"ך מופיע שם יהו"ה בסמוך לענין ברכה.

ומקשה לפי זה מדוע בברכת הזימון אמרינן ברוך אלקינו, וכן בסיום התפילה ב-ובא לציון ברוך אלקינו.

ומביא ביאור התוס' יו"ט לגבי זימון כיון שהדין נותן שיכלכל את הברואים. ומיישב לפי זה מדוע אומרים ברוך אלהינו שבראנו לכבודו.

ומביא קושית האחרונים על דבריו מהא דכתיב נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו.

ומביא ביאור המלאכת שלמה ושושנים לדוד שאומרים שם אלהות לומר שאף על פי שאכלנו לא בעטנו, אלא אלהותו עלינו.

ומוכיח כביאור התוס' יו"ט מדברי המדרש על הפסוק ויתן לך האלהים מטל השמים שתלוי בזכותך, דהיינו שזן את כל העולם בזכות ואת ישראל בדין.

ומיישב לפי זה קושית האחרונים הנ"ל על התוס' יו"ט דהא דכתיב נותן לחם וכו'

כי לעולם חסדו, איירי כלפי העולם כולו שזן אותם בחסד וכמו שמבואר במדרש.

מדברי הראב"ן והרוקח והאבודרהם ושושן סודות ולקט יושר.

ומביא ביאור הרא"ה והשיטה מקובצת דלא הזכירו שם יהו"ה בברכת המזון, כיון שאין זה קיבוץ בבית הכנסת אלא לשם מזון ולא רצו לתקן שיזכירו שם המיוחד באופן זה.

אמנם מביא דבזוהר מבואר שהוא או ביהו"ה או באדנות, ושעל פי דברי הזוהר כתבו הרבה פוסקים לאומרו באדנות. וצריך ביאור מדוע נקטו רק כצד אחד שהובא בזוהר. ושכן מבואר בספר ברית מנוחה וברבינו בחיי ובאריז"ל ובב"ח. וכן בזוהר כתב כמה פעמים דשם אדנ"י בהפוך אותיות הוא דינא, ולפי זה לכאורה גבורות הוא דין וצריך לומר באדנות.

ומביא ביאור ההון עשיר כיון דברכת הזימון נתקן על הכוס, וכוס גימטריא אלהים.

ומביא דהיעב"ץ כתב דדעת הזוהר לאומרו ביהו"ה הוא מכיון ביותר לענין ברכה זו.

ומביא ביאור התפארת יעקב שהוא על פי מאמר חז"ל קשין מזונותיו של אדם.

ומבאר דאפשר דיש לכוין ב' הכוונות. או דיש לחלק בין יום ללילה, דביום ביהו"ה ובלילה באדנ"י.

ומביא ביאור נוסף על פי המבואר בגמרא דאברהם אבינו הקריא לכל באי עולם שמו של הקב"ה כשנתן לו אכילה ושתיה, שאמר להם שאכלו משל אלהי עולם, והזכיר שם אלהות כיון דהקב"ה ברא את העולם במידת הדין, והוא בא להודיע לכל באי עולם דהקב"ה ברא את העולם.

פרק י"ז. כוונה רק בברכות או בכל מקום

ומאריך לבאר כל שם ושם בנוסח התפילה אם הוא בשם יהו"ה או באדנות.

מביא דברי הלבוש שכתב לכוין פירוש המילות וכוונת השמות בכל הברכות והתפילות.

מביא עיון גדול אם בברכת גבורות בשמו"ע באתה גבור לעולם ה' הוא ביהו"ה או באדנות.

ומביא דגם מדברי התהלה לדוד שכתב לכוין בשם הכתוב יהו"ה שנקרא אלהים, מבואר דיש לכוין לא רק בתפילה.

דמחד גיסא בכל מקום שנזכר בתנ"ך לשון גבורה נכתב שם יהו"ה. ושכן משמע

ומביא כמה ראיות דאין כוונת השמות מעכבת והוא כעין מידת חסידות ולא חיוב.

ראיה א. דרבינו יונה לגבי ברכות לא הזכיר מזה כלל. **ראיה ב.** דגם לגבי הזכרת שם שמים לבטלה לא הזכיר מזה רבינו יונה כלל. **ראיה ג.** מהא דברבינו יונה על הרי"ף לא הזכיר כוונה זו כלל, ורק כתב מזה בספר היראה. **ראיה ד.** מדברי רבינו יונה עצמו שסידר כוונה קצרה למי שאינו יכול לכון כוונה זו.

ומביא ראיות דגם לדעת השו"ע אין כוונה זו מעכבת.

ראיה א. על פי דעת הגר"א דמקור הלכה זו מרבינו יונה מוכח דאינו מעכב וכמובא לעיל בארוכה ראיות דלרבינו יונה אין כוונה זו מעכבת.

ראיה ב. דהטור והשו"ע לא הזכירו בקריאת שמע כוונה זו כלל. וכן ברמב"ם שהוא מקור הדין בשו"ע לכוונה המעכבת בקריאת שמע לא הזכיר כלל מכוונה זו.

ראיה ג. מהא דהפוסקים חילקו בין פסוק ראשון דקריאת שמע וברכת אבות רק לגבי פירוש המילות שנצרך יותר אף דפסקינן דמצוות צריכות כוונה, ולא חילקו עוד דבפסוק ראשון דקריאת שמע או בברכת אבות צריך לכון גם כוונת השמות.

ומביא גם דבחינוך לא הזכיר בכוונה המעכבת בברכת אבות מענין כוונת השמות.

ומביא דמדברי המ"א והמשנ"ב שכתבו דהיכא דכתוב באדנות לכון אדון הכל, מבואר דיש לכון לא רק בברכות, כון דבברכות הוא בשם יהו"ה.

ומביא דלדעת הגר"א יש לכון היה הוה ויהיה רק בפסוק ראשון בקריאת שמע.

ומביא דמדברי האריז"ל מבואר דיש לכון בכל מקום שמזכיר שם השם.

ומביא דיש לעיין לדעת השו"ע שכתב לכון בברכות, אם הוא בדווקא או בכל מקום.

ומביא דלדעת הגר"א דמקור השו"ע הוא מרבינו יונה אם כן הוא הדין בקריאת שמע.

ומבאר דלדעת רבינו יונה שכתב "בכל מקום שמזכיר" מבואר או שצריך לכון בכל מקום ולא רק בברכות, או שיש לכון רק בקריאת שמע.

ומבאר דממה נפשך, אם מקור דברי השו"ע מרבינו יונה יש לכון בכל מקום או רק בקריאת שמע. ואם נאמר דדברי השו"ע אינם רבינו יונה אם כן אין מקור לכון רק בברכות, ואפילו בקריאת שמע לא.

ומביא ראיות מלשון הטור והשו"ע.

ומביא דעת האור לציון לכון רק בפסוק ראשון דקריאת שמע ובברכות.

ומביא גם דברי רעק"א והחיי אדם שכתבו דסגי בפסוק ראשון דקריאת שמע בכוונה לקבלת עול מלכות שמים.

מביא דבכמה ספרים ופוסקים הביאו חלומות בענין זה ובחומרת הוצאת שם שמים בלא כוונה.

ומביא מהפוסקים שכתבו על זה דלא בשמים היא, וכן מה שהפוסקים החמירו הוא כשאומר שם השם בלא כוונה כלל, אבל אין כוונתם כשלא כיון כוונת השמות הנ"ל.

פרק י"ח. כוונה בהזכרת השם או לפניה או לאחריה

מביא דמדברי הטור והשו"ע ורבינו יונה וספר הפליאה ואגרות הרמ"ז מבואר דיש לכיון דווקא בשעת אמירת התיבה ולא לפניה.

ומביא דעת רבינו בחיי ומשמעות דברי הרמב"ן והרוקח והשל"ה, לכיון קודם אמירה.

ומביא פלוגתת הריקאנטי והבחי אם קדימת הכוונה הוא בברכה או בענית אמן יהא שמיה רבא.

ומביא דעת ארצות החיים דכוונת השילוב יכוין קודם אמירה וכוונת השם בשעת אמירה.

ומביא דבשבט הלוי כתב דהמנהג כדעת השו"ע לכיון בשעת אמירה, ושיש שנהגו כרבינו בחיי לכיון קודם אמירה.

ומביא דבגמרא משמע לכיון בשעת אמירה.

ומביא דעת הגר"ז ויסוד ושורש העבודה דאפשר לכיון גם לאחר האמירה.

ומביא דלמעשה הכל הולך אחר הכוונה, ויכוין בענין שיוכל לכיון ביותר.

פרק י"ט. אופן קריאת שם יהו"ה ואדנות

כשכתוב יהו"ה - מביא דעת הב"ח דכתב דיש שקורין בפתח ויש קורין נוטה לצירי וכן מנהג האשכנזים, ומביא דדעת המהר"ם מלובלין לקרותו בשו"א.

כשכתוב אדנ"י - מביא דדעת הב"ח לקרותו בפת"ח, ודעת המהר"ם מלובלין לקרותו בשו"א.

ומביא דהמהר"ם חזר בו והורה לקרותו בחטף פת"ח, ושכן דעת כל הפוסקים והגר"א והמשנ"ב.

ומביא דברי העטרת זקנים שכתב דאין לקרוא בפתח תחת הנ' כי מחליף קודש בחול.

ומביא דברי הנודע ביהודה דצריך לקרוא השם במלרע ולא במלעיל.

ומביא דברי רבינו בחיי לבאר הטעם מדוע בשם אדנ"י הנ' בקמץ.

ולמעשה יש לקרוא שם ה' בין כשכתוב יהו"ה בין כשכתוב אדנ"י, בחטף פתח תחת הא', ובחולם בד', ובקמץ תחת הנ'.

פרק כ. טעם לכתוב שם השם - ה' או יי

מביא דברי התורה לשמה טעם שנוהגים לכתוב שם השם באות ה' אף שהיא האות האחרונה שבשם, ולא באות י' דהיא האות הראשונה שבשם, משום דאיתא באותיות דרבי עקיבא דה' הוא שמו של הקב"ה. עיין שם שביאר הדבר בארוכה.

ומבאר הטעם שנוהגים לקרוא אות ה' השם.

ומביא דברי תרומת הדשן שכתב דהטעם שנהגו לכתוב בב' יודין ואות ו' על גביהן כיון שהוא גימטריא שם יהו"ה. ומביא דברי ר' צדוק הכהן מלובלין דכתב הטעם לכתוב ב' יודין שהוא אות ראשונה משם יהו"ה ואות אחרונה משם אדנ"י.

מביא דברי התרומת הדשן שכתב דמטעם גימטריא או רמז אין לאסור למחוק. והביא ראיה מהא דכל שלמה בשיר השירים קדש ואפילו הכי נמחק.

פרק כ"א. בענין כוונת השילוב

מביא דברי הברכי יוסף דיש מעלה לכיון בב' השמות, שעל ידי כן יזכור ולא יסתפק אם בירך.

ומביא דאף המכוונים על פי הסוד יזהרו לכיון כוונת השו"ע, ומי שאינו יכול לכיון שניהם יעדיף הכוונה הפשוטית דהשו"ע.

ומביא דאף לדעת הגר"א שכתב לגבי כוונת היה הוה ויהיה שאין זה פירוש, אך לגבי כוונה זו שפיר יכוין מי שיודע.

ומביא דברי גדולי האחרונים שכתבו דיש חילוק בין יום ללילה, דביום יקדים שם יהו"ה כזה יאהדונה, ובלילה יקדים שם אדנ"י כזה אידהנויה.

ומביא דהכף החיים כתב דאין נראה כן מלשון התיקונים ושער הכוונות.

ומביא מקור לדברי האחרונים הנ"ל משער מאמרי רשב"י וכן מהמבוא שערים ואמת ליעקב.

אך כתב כיון דל' הוא אות ראשון משם ה' ומצינו דאם כתב א"ד אינו נמחק יש להחמיר אם לא לצורך גדול, והרמ"א פסק כדבריו. וכן מביא מהפתחי תשובה שכתב דיש להחמיר גם לענין כותב ה' שלא למחקו.

ומביא דלכאורה עולה פלוגתא בין כוונת הנגלה לכוונת הנסתר אם להקדים כוונת שם אדנ"י כמבואר בשו"ע שמכיון אדון הכל היה הוה ויהיה, או להקדים כוונת שם יהו"ה כדעת המקובלים שמכיון בשילוב השמות כך יאהדונה'.

ומבאר דודאי אין לשנות לא בכוונת הנגלה ולא בכוונת הנסתר, אך כיון דמצינו ב' מקומות גם בכוונת הנסתר להקדים כוונת אדנות להו"ה, היינו באמן דקדיש, וכן בכוונת השילוב בלילה כמובא לעיל, ובב' המקומות טעמם אחד, ולפי טעם זה מבואר נמי מדוע על פי נגלה יש להקדים כוונת שם אדנות ועל פי נסתר יש להקדים כוונת שם הו"ה.

ומביא איזו כוונה ע"פ נסתר יש להקדים, כוונת שילוב השמות או כוונת בהיכלו. ומביא מה שכתב מזה הגר"י הלל, ודלכאורה יש להקדים כוונת שילוב השמות לכוונה השניה, אף שבסידורים שינו דבר זה.

ומעיר דאף הכותבים בסידורים כוונת השו"ע וב' הכוונות על פי נסתר, יש להקדים ולכתוב [ולכוין] שם הו"ה ככתבו בלא שינוי כלל ורק לאחריו יש לכתוב הכוונות, כיון דגם על פי נגלה וגם על פי נסתר הם פירושים וכוונות, וקודם יש לקרוא העיקר ככתבו ורק לאחר מכן הפירושים והכוונות.

ומביא מגדולי הדורות שנהגו כן להתפלל מתוך סידור שכתוב בו השם ככתבו, וכן דגם באופן זה מתקיים במקצת כוונת

השילוב, וכן שלא יכנס בחשש דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה. **ובענין** האם יש להקדים כוונת הנגלה או כוונת הנסתר, מבאר על פי הנ"ל דביום יש להקדים כוונת הנסתר, וביום יש להקדים כוונת הנגלה. ועל כל פנים יכוין באופן שיועיל לו יותר לכוונה.

פרק כ"ב. נשיאת עינים למעלה בהזכרת השם

ומביא דברי האליה רבה שכתב דיש חסידים ואנשי מעשה שנושאים עיניהם למעלה בשעת הזכרת השם בתפילה.

ומביא דהמור וקציעה כתב דאין צריך, כיון שבכל מקום שבא לברך את השם שכינה כנגדו.

ומביא קצת סייעתא למנהג זה מדברי המהרי"ל שכתב דיש להגביה הפת כשמזכיר השם בברכת המוציא, והביאו כן המ"א והמשנ"ב.

ומעיר מאי שנא לגבי נענועים דיש שכתבו דצריך לנענע לצד מעלה כשאומר השם, וכתב המשנ"ב דלא ינענע דחיישינן כשיטרד בנענוע לא יכוין, ויש לעיין לפי זה בענינינו.

פרק כ"ג. גדול העונה אמן יותר מן המברך

מביא ביאור הבעל הטורים והמהרש"א והצל"ח שכתבו דגדול העונה אמן יותר מן המברך הוא על פי דברי המקובלים דאמן הוא גימטריא צ"א כגימטריא של שם יהו"ה ושם אדנ"י. ולכן גדול העונה שמחבר ב' השמות ואילו המברך אומר רק שם אדנות.

ומקשה דהא לדעת המקובלים גם המברך מכין בב' שמות אלו.

ומיישב דהעונה אמן מחבר ב' השמות בפיו, משא"כ המברך מחבר אחד בפה ואחד בכוונה.

ומבאר דגדול העונה אמן הוא אף אם אינו מכין כן, כיון דעצם מילת אמן הוא בגימטריא ב' שמות הוי"ה ואדנות. ומוכיח כן מפסקי הרי"ד.

פרק כ"ד. בענין תנאי בכוונת השמות

מביא דבהרבה סידורים נדפס נוסח לאמרו מעין תנאי לגבי שמות הקדושים.

ומביא דהראשון שהזכיר דבר זה הוא הדעת קדושים בעל האשל אברהם מבוטשאטש, ודעתו דמועיל לכל היום, והביא ראיה מכתובת סת"ם וגיטין דהסתם נגרר אחר המפורש מתחילה.

ומביא דתלמידו כתב לכיון כן קודם כל תפילה כיון דתפילה במקום קרבן ובקדשים אמרין סתמא לשמה.

ומקשה בהא דדימו דבר זה לכתובת סת"ם וגט ולדין לשמה בקדשים. דיש לחלק דכל מה שמצינו דמהני לשמה הוא במצוות התלויות במעשה, משא"כ הכא דאיירי במצוות שבדיבור יש לומר דאינו מועיל.

ומביא מקור לחלק בין ב' סוגי מצוות אלו מדברי רבינו יונה שכתב דאף למ"ד מצוות אין צריכות כוונה, הוא רק במצוות שעל ידי מעשה, אבל במצוות שבדיבור לכולי עלמא בעי כוונה.

ומבאר דבריו דבמצוות שעל ידי מעשים, מעשה כדקאי קאי גם אם לא כיון. משא"כ בדיבור שכל ענינו הבעת האדם אם לא כיון לא הביע מחשבתו.

וכן מבאר דרך במצוות שבדיבור ושמיעה מצינו דיני הפסק באמצע המצוה, ולא במצוות שעל ידי מעשים.

ועוד מקשה דהא דין לשמה הוא חלות בחפצא, משא"כ דין כוונה הוא דין בגברא. ומביא דברי גדולי האחרונים בביאור חילוק זה בארוכה.

ומבאר הטעם לאמירת נוסח זה, דהנה מצינו כעין זה דיש אומרים לפני כל מצוה לשם יחוד וכו' כאילו קיימתיה בכל

פרטיה וכו'. אמנם עדין לא דמי כיון דהתם הוא קודם עשית אותה מצוה אבל לא על להבא.

אמנם מקשה גם על נוסח הנ"ל שאומרים "כאילו" מה טעמו וענינו.

ומביא דברי התורה לשמה שהאריך לבאר על פי דברי הזוהר דאין אדם יכול להשיג ולעשות כל מצוה בתכלית שלמותה, וזהו שהתפלל דוד ויהי נועם וגו' ומעשה ידינו כוננה עלינו שיחשב כאילו קיימה בשלמות.

ועל דרך זה מבואר דגם בכוונת השמות כיון דאין יכול לכיון בכל שם, משום הכי מתפלל בלשון תנאי שיהא כאילו כיון.

ומבאר הטעם לאומרו בכל יום, דכל יום חשיב כעבודה בפני עצמה וכמו דבשאר המצוות מתחייב בהם כל יום מחדש, ולכן אין לכיון ולהתנות מיום ליום.

ומבאר מקור וענין אמירת לשם יחוד וכו' והפלוגתא בזה. ומבאר דגם לדעת המפקפקים בזה, לגבי אמירת ויהי נועם וכו' שפיר דמי.

פרק כ"ה. קריאת שמות ה' בשעת הלימוד

חוקר אם לדעות דיש לכיון בכל מקום יש לכיון גם כשקורא שמות הקדושים בגמרא.

ומביא דעות הפוסקים האם שרי להזכיר שמות ה' בדרך לימודו.

ומביא משמעות הגמרא ודעת הגאונים דלא נזכר תחלת הברכה במשנה ובגמרא, ודיוק המ"א מהגמרא דהתירו ללמד לתינוקות הברכות, דבלימוד הברכות בגמרא אסור להזכיר השם. ודעת המור וקציעה דאין מוכרח ראיה זו.

ומקשה על הגאונים והמ"א הנ"ל דבכמה מקומות מצינו נוסח הברכה בשלמותה. ומיישב דהיכא דנזכר יש טעם בדבר דלא ליטעי.

מביא דעת התשב"ץ דאין להזכיר שם בן ד' כלל. וחוקר אם כוונתו לשם הוי"ה דווקא או גם שם אדנות.

מביא דעת החכם צבי והיעב"ץ וראיותם דבפוסקים חייב להזכיר. ומיישב ראיותם דליכא חיובא.

מביא דעת האחרונים דדייקו במ"א דבפוסקים מותר להזכיר.

מביא דעת היעב"ץ דבאמצע מטבע ברכה מותר להזכיר. ודעת המשנ"ב דלמ"א אסור. ומיישב דלכולי עלמא שרי.

מביא דעת התורה לשמה דמחלק בין השמות, ומיישב דבריו.

מביא דעת האגרות משה דבפוסקים שלמים חייב להזכיר. ומיישב ראיותיו דליכא חיובא.

מבאר דחזינן חילוק בין שם הוי"ה דלא נזכר בגמרא ככתבו כלל, משא"כ שאר שמות. ומסיק דשם הוי"ה בשאר מקומות כפסוקים ותחנות עדיף שלא להזכיר כלל והמזכיר יש לו על מי לסמוך, ושאר שמות ואפילו אלוקינו בברכה מותר להזכיר, וכן שם אדנות שלא בברכה שרי, וטוב לכוין בהם.

